

קברו של "אביר עדין מושלם מאוד"

על קבורתו השנייה של מייג'ור אוולין דה רוטשילד בראשון לציון

ערן תירוש

ב-13 באוקטובר 1919 נקבצו נציגים ממושבות יהודה ומיפו, בצד רבים מבני ראשון לציון, ברחבה שלפני בית הכנסת הגדול במושבה. אל הרחבה הגיעה פלוגת חיילים יהודים מגדוד קלעי המלך ה-38 (הגדודים העבריים), שליוותה עגלת תותח רתומה לסוסים ועליה ארון קבורה עטוף בדגל הבריטי. בבית הכנסת ערכו רבנים צבאיים תפילת השכבה, ומשם המשיכו המשתתפים לבית העלמין של המושבה, שבו נטמן הארון במרומי הגבעה. כשנתיים מאוחר יותר הוצבה על הקבר מצבת גרניט אדומה-ורודה מפוארת, המופרדת מהמצבות הסמוכות לה במעקה אבן נמוך, ועליה כיתוב: "הצבי ישראל על במותיך חלל. איך נפל גיבור, הגביר ר' אפרים בן הר' גביר שלמה דה רוטשילד, שחרף נפשו למות על מרומי שדה בארץ-ישראל, ויפול שדוד ביום קרב בסביבות אל-מוער. ויהי בעלות המנחה ותעל נשמתו [...] שר וגדול נפל היום בישראל" (לצד כיתוב באנגלית).

הייתה זו קבורתו השנייה של הנקבר, במושבה שלה סייעה משפחתו הרחבה כה רבות.

"המאיור דה-רוטשילד נפל מאוכפן"

אוולין אכילה דה רוטשילד (Evelyn Achille de Rothschild) נולד ב-6 בינואר 1886 בלונדון, והיה בנם השני של ליאופולד דה רוטשילד ומארי פרוג'יה. הוא למד בטריניטי קולג' בקיימברידג' והיה ספורטאי מצטיין בכמה ענפים, בהם מרוצי סוסים. כן היה מעורב בעסקי הבנקאות של המשפחה ובקהילה היהודית בלונדון.

בדומה לרבים מבני האצולה הבריטית, התנדבו אוולין ואחיו אנטוני ל-Royal Buckinghamshire Yeomanry Regiment, גדוד הפרשים המתנדבים של מחוז באקינגהאם. הגדוד גויס עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, והגיע תחילה למצרים לפני שנשלח לגליפולי. שני האחים נפצעו בקרבות ופוננו מהחזית, ובמרץ 1916 זכה אוולין לציון לשבח על שירותו. מאוחר יותר קודם לדרגת מייג'ור (רס"ן), ובראשית הקרבות בארץ ישראל שימש סגן מפקד הגדוד. ב-18 בנובמבר 1917 הסתערו הפרשים הבריטים על קו עמדות תורכי על רכס גבעות מע'אר, סמוך לגדרה, ובמהלך ההסתערות נפצע אוולין דה רוטשילד פצעי מות:

גבעת מע'אר הייתה חלום בעתה! מדי זכרי מערכה זו [...] אין אני מהרהר אלא במצחלות סוסים אין מספר, ששים אלי קרב. הסוס הוכיח את ערכו הרב בבאר-שבע, אולם המערכה בגבעת מע'אר הייתה מלחמת הפרשים הגדולה ביותר בזמננו [...] זה היה נהדר! הסוסים דהרו כשדים ורוחות; שעטת פרסותיהם היה כרעם מתגלגל על פני המישור. מכונות-ירייה פתחו אש מן הגבעות; ההמולה השטנית של ירייה מהירה החרישה את אוזנינו. רובים נבחו; תותחים נהמו; כדורים יללו על כל סביבותינו – אולם

אוולין אכילה דה רוטשילד (1886–1917), הבן הנשכח

הקבר המעוצב בדומה לקברי בית רוטשילד באנגליה (צילום: ערן תירוש)

ובתכנונו. למרות זאת, למחרת ההלוויה שלח ראש ועד המושבה מברק למשפחה, שבו כתב: "המקרה המעצב הזה מכפיל את קשרי משפחת רוטשילד למושבתנו וליישוב הארץ-ישראל". המשפחה מצדה, השיבה: "ברגשי הכרה עמוקה קבלנו את תלגמת התנחומים והאהדה שתושבי המושבות העבריות ויפו שלחו לנו על ידך. אנו מגישים לכלכם את תודתנו הלבבית בעד אהדתכם".

הקבר בראשון לציון חורג במידה רבה, כאמור, מנוהלי הקבורה הבריטיים. אוולין דה רוטשילד אמנם נפצע לא הרחק מראשון לציון, אולם נפטר בקהיר, ושם גם נטמן לראשונה. ארונו הועבר לבית קברות אזרחי ועל קברו הוצבה מצבה מפוארת, שונה לחלוטין מהנהוג בבתי הקברות הצבאיים הבריטיים. אם כן, מי עמד מאחרי קיום הקבורה השנייה? בתיקי הוועדה האימפריאלית לקברי מלחמה (IWGC) מאותם ימים, מצויה תכתובת הנוגעת לחקירה שנערכה ב-1921 בעניין היעלמות ארונו של רוטשילד מקהיר, וקבורתו מחדש בראשון לציון. אלא שהחקירה לא העלתה דבר, וקבעה כי המעשה בוצע בידי אנשים לא מוכרים וללא ידיעת הוועדה. ייתכן שלאחר סיום המלחמה, משהבשילו התנאים לכך, יזמו את הדבר חברי "ועד הצירים", בתמיכת מייג'ור ג'יימס דה רוטשילד (בנו של אדמונד דה רוטשילד), ששהה אף הוא בארץ והיה מעורב בפעילות ועד הצירים והגדודים העבריים. כן ייתכן שלורד דלמני (הוא הארי פרימרוז, בן דודתו של אוולין), שהיה מוצב ב-1919 בקהיר, הוא שסייע בצד המצרי. המצבה המפוארת נבנתה שנתיים בלבד לאחר הקבורה המחודשת, בסגנון הדומה למצבות משפחת רוטשילד בלונדון, ונעשתה מן הסתם ביוזמת משפחתו הישירה של אוולין. עם זאת, לא כל הפרטים הנוגעים לקבורה הובררו עד היום.

"מותו היה מות תהילה"

בבית הקברות היהודי בוויילסדן שבבריטניה, למרגלות קברי ליאופולד ומארי דה רוטשילד, הותקן לוח אבן קטן ליכרו של בנם הקבור בראשון לציון, וסומך לאחוזת המשפחה באסקוט, חנך ב-1920 אחיו של אוולין, קפטן אנטוני דה רוטשילד, את אנדרטת המלחמה שעליה חקוק גם שמו של אוולין. אנטוני עצמו קרא לבנו (כיום בשנות ה-80 לחייו) על שם אחיו. לימים כתב על אוולין חברו הקרוב, מפקד גדוד היאומנרי של באקינגהאמשייר, לוטננט-קולונל קריפס (Cripps):

היה זה בערך במחצית השטח הפתוח כאשר אוולין נפגע מכדור ונפל. ככלות הכל, מותו היה מות-תהילה, הוא נהרג תוך הסתערות בראש אנשיו [...] ואז אוולין הלך לבלי שוב – רץ מזה חמש-עשרה שנה. אוולין היה 'אביר עדין מושלם מאוד' וכסגן-מפקד הרגימנט היה כמעט 'יותר מלכותי מהמלך'.

ארונו בא: אוולין רוטשילד על גלגלת תותח בהלווייתו השנייה, ראשון לציון 1919

תודתי לאשר טומפסון ולחברי GWF.

הפרשים רק העמיקו דרבן בבשר הסוסים וטסו קדימה, ששים אלי התקפה [...] המאיור דה-רוטשילד נפל מאוכזפו – כה קרוב אל המושבה היהודית הקטנה, שייסדה משפחתו בארץ לראשונה

(ק' בראון ול' תומס, עם אלנבי בכיבוש הארץ, ירושלים 2001, עמ' 88-90).

לאחר פציעתו פונה רוטשילד לקהיר, שם נפטר ארבעה ימים מאוחר יותר, ב-17 בנובמבר, בבית החולים "המצודה". לאחר מכן הובא לקבורה בבית הקברות היהודי בעיר. יומיים לאחר ההסתערות על רכס מע'אר השתתף גדוד באקינגהאם בהסתערות רכובה נוספת, על רכס אבו-שושה (תל גזר, כרמי יוסף ויער המגנים). בהסתערות זו נהרג בן דודתו של אוולין, קפטן ניל פרימרוז, בנה של חנה רוטשילד ואחיו של הארי פרימרוז, מזכירו הצבאי של הגנרל אלנבי. רבים שמו לב לכך ששני הדודנים לבית רוטשילד נהרגו בהפרש של יומיים בסמוך למושבות היהודיות. כך, למשל, כתב ההיסטוריון האוסטרלי Gullett: "יש עניין בעובדה שהוא ובן דודו, אוולין רוטשילד, שנהרג בהסתערות במע'אר, היו אחיינים של רוטשילד שייסד מספר מושבות יהודיות באזור בו נערכה הלחימה בשלב זה". גם ויליאם תומס מאסי, ששימש משקיף וכתב רשמי של העיתונות הלונדונית במפקדתו של אלנבי, כתב בהתייחסו לתוצאות ההסתערות על גבעות מע'אר: "בין אלו שנפצעו פצעי מוות נמנה מייג'ור דה רוטשילד, שנפל בטווח ראייה של אחדות מהמושבות היהודיות שייסדה משפחתו".

"תודתנו הלבבית בעד אהדתכם"

אבלה של משפחת רוטשילד בעקבות מותו של אוולין, הביא לביטול עצרת ציונית גדולה שאמורה הייתה להתקיים בלונדון לציון הצהרת בלפור, שניתנה כשבועיים קודם לכן. שנתיים מאוחר יותר, כאמור, נערך בראשון לציון מסע הלוויה שבסיומו נטמן ארונו מחדש בבית העלמין המקומי. בפרטי-כל מס' 97 של ועד המושבה ניתן דיווח על האירוע: "על פי בקשת המשפחה הובל לקבורה במושבתנו. בלוויה השתתפו פלוגה של אנשי צבא וגנרלים ואופיצרים גבוהים [...] הוזמנו אל הלוויה והשתתפו בה ב"כ [באי כוח] כל מושבות יהודה ויפו והקהל המקומי". בהלוויה השתתפו חיילי הגדוד ה-38 של קלעי המלך, ונציגי המושבות הביאו כל אחד שקית עפר מאדמת המושבות, שנטמנה בקבר.

מבחינת הצבא הבריטי, קברו של רוטשילד היה יוצא דופן מאוד, הן במיקומו והן מבחינת אופייה של המצבה שהוקמה עליו. במהלך מלחמת העולם הראשונה החלו למסד את קבורת הנופלים בקרבות, והוקמה ועדה (לימים Commonwealth War Graves Commission) שגיבשה את נוהלי הקבורה וההנצחה של חללי בריטניה וחבר העמים הבריטי. כך נקבע כי החללים ייקברו סמוך למקום נפילתם, כי המצבות יהיו אחידות בצורתן, וכי לבני המשפחות תינתן האפשרות להוסיף שורה אישית בת כמה מילים בתחתית המצבה. משום שמשפחתו הישירה של אוולין דה רוטשילד לא תמכה בתנועה הציונית, יש להניח שהמשפחה לא הייתה זו שביקשה להעביר את הגופה ממצרים לארץ ישראל, ולקבור את החלל במושבה המהווה סמל לפעילות הציונית, בטקס שבו הודגשו סמלים ציוניים. זאת ועוד, איש מבני המשפחה לא השתתף בטקס, ונראה שהמשפחה אף לא הייתה מעורבת בארגונו

לעיון נוסף:

1. א' ליובעס, די פארגעסענע אין קאמף פאר ארץ-ישראל: די געשיכטע פון יידישן לעגיין, ורשה 1930.
2. י' נצן, "פרח בשדה רוטשילד", ע' פימנטל וא' שילר (עורכים), היום שאחרי: הקרבות לאחר כיבוש באר-שבע, נובמבר 1917, ירושלים 2005, עמ' 50-57.
3. Harrow Memorials of the Great War, Vol. V, Harrow 1920.